

Džavni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 1 ====

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Torek, 5. maj 2020

SPLOŠNA MATURA

Popravljenana moderirana različica

IZPITNA POLA 1

1. Razpravljalni esej

Moč in nemoč Cankarjevih intelektualcev

A) Vsebina (do 30 točk)

V eseju je kandidat skušal:

Točke	Primer
1 + do 3 + do 4 + do 4	<p>♦ A izbrati osebo, o kateri je največ razmišljal, in jo povezati z določenim družbenim problemom, osebo predstaviti ter pojasniti njeno poslanstvo;</p> <p>za izbiro osebe in njeno povezavo z določenim družbenim problemom ter za predstavitev te osebe in pojasnilo njenega poslanstva, npr.: Cankarjeve drame so družbenokritične in v vsaki od njih nam dramatik predstavi intelektualca, s pomočjo katerega razgali pereč problem svojega časa. Najbolj me je pretresla usoda Maksa Krnca iz drame Kralj na Betajnovi. V drami sta predstavljena pohlep in bogatenje posameznika z izkoriščanjem drugih. Maks, ki se je tako kot številni drugi z Betajnovce zaradi Kantorjevega pohlepa znašel med ponižanimi, čuti moralno dolžnost, da se mu v njihovem imenu upre in mu postavi »plot«. Vrne se na Betajnovce, da bi ga razkrinkal. Študij je opustil, saj je njegov oče, prej »štacunar« in gostilničar, zaradi Kantorja obubožal in mu zato finančno ni mogel več pomagati. V njegovi odsotnosti se je njegova mladostna ljubezen Francka, Kantorjeva hči, na očetovo željo zaročila z drugim. Zato se Maks ob vrnitvi domov označi za berača in vagabunda ter za človeka, ki nima več česa izgubiti. V pogovoru s Francko in z Nino ga začitimo kot romantičnega sanjača in čustveno razrvanega mladeniča, v pogovoru s Kantorjem pa doslednega in neizprosnega kritika. V vsemogočnem kralju z Betajnovce hoče predvsem zbuditi vest, saj je prepričan, da je najhujša kazen za človeka, da se zave krivde, Kantor pa za dosego svojih ciljev ni izbiral sredstev. Zaradi svojega brezmejnega pohlepa po bogastvu in moči je stopal tudi preko trupel. Maks se zaveda, kako nevarno igro igra, a zaveda se tudi, da v spopadu s Kantorjem nima prave možnosti za zmago, zato ga je strah, ima se za slabotneža, a v svojem poslanstvu vztraja do konca; (Upoštevamo tudi izbiro drugih treh intelektualcev: Jermana, Ščuke ali Petra.)</p>
do 8 + do 4	<p>♦ B izbrati intelektualca, ki bi ga lahko primerjal z že izbrano osebo, in primerjati, kako se spopadata z družbo oziroma s svojimi nasprotniki ter pojasniti, zakaj v svojem boju ne moreta biti zmagovalca;</p> <p>za izbiro intelektualca, ki bi ga lahko primerjali z že izbrano osebo, za primerjavo njunega spopadanja z družbo oz. s svojimi nasprotniki, ter za pojasnilo, zakaj v svojem boju ne moreta biti zmagovalca, npr.: Menim, da bi Maksa najlaže primerjali z žurnalistom Ščuko iz drame Za narodov blagor, saj sta oba upornika, ki se zavzemata za ponižane in razžaljene ter želita zanetiti upor proti tistim, ki jih izkoriščajo. Medtem ko je Maks že na začetku dramskega dogajanja odločen in ve, kaj želi storiti, je Ščuka takrat še negotov. Zaveda se krivic, ki jih povzročata njegov delodajalec dr. Grozd, saj ve, da se za njegovimi zvanečimi in vzvišenimi besedami o narodovem blagru skriva le želja po lastni moči. Pokaže tudi, da je poln gneva, ko želi razkrinkati žalostno usodo pesnika Goloba, pa tudi v pogovoru z Gornikom in Grudnovko, toda nima prave volje, da bi kaj ukrenil. Maks pa se prav zato, da bi razkrinkal Kantorjevo podlo početje, vrne na Betajnovce. Ve, kaj mora storiti, išče le še dokončno potrditev za svoj prav. Ko se Kantor izda, dobi Maks zagon, da med ljudmi širi resnico o njem in jih naščuva zoper njega. Ščuko pa pahne v odločno dejanje trenutek, ko ga hoče Grozd ponižati pred drugimi in mu ukaže, naj mu zaveže čevelj. Ščukov upor se začne tako, da Grozdu zaveže čevelj na levi nogi, kar spravi Grozda v negotovost, on pa dobi moč za ukrepanje. Oba na koncu zanetita upor. Kantorju se uprejo delavci, ki jih ta neusmiljeno izkorišča, proti Grozdu in Grudnu pa pod vodstvom Ščuke ponižani in razžaljeni začnejo svoj</p>

(do 4)	<p>upor tako, da jima razbijejo stekla na oknih. Oba intelektualca vesta, kaj želita doseči. Z močjo svoje besede znata prepričati tiste, ki se sicer zavedajo svojega nezavidljivega družbenega položaja in tudi poznajo krivce za to, a so sami nemočni, da bi se uprli. Toda, ali sta imela dovolj moči, da izpeljeta svojo revolucijo do konca in premagata nasprotnike? Usoda Ščuke je negotova. Oba »rodoljuba«, Grozd in Gruden, pozabita na svoj spor ter se v strahu pred razjarjeno množico združita in zavežeta, da bosta zoper njo ukrepala skupaj. Kaj se bo zgodilo s Ščuko, ostaja odprto, toda glede na družbenopolitične razmere tistega časa se bo morda z njim ponovila usoda pesnika Goloba. Maksova usoda pa je zapečatená že pred koncem dramskega dogajanja. Kantor ga hoče sprva podkupiti, če zapusti Betajново, a Maks vztraja pri svojem kljub zavedanju, da si koplje grob. Ker je Kantor na poti do svojega cilja brezkompromisen, Maks nima nobene možnosti za zmago. Kantor Maksa ubije, dejanje pa naprti Bernotu, saj ga je ustrelil z njegovo puško. Čeprav zločin zaradi pritiska družine in lastne vesti kasneje prizna, mu tega zaradi njegove mogočne oblasti nihče ne verjame. Družbene razmere tistega časa so bile torej naklonjene le moči in oblasti, za katerima so se skrivali bogati povzpethneži in leporečniki, ki so za svoje cilje brezobzirno izkoriščali ljudi. Zato so bili kritično misleči posamezniki, ki so se jim uprli, obsojeni na poraz;</p> <p><i>samo za predstavitev brez primerjave;</i> <i>(Upoštevamo tudi Jermana ali Petra.)</i></p>
do 6 (do 2)	<p>♦ C komentirati, ali imajo intelektualci v današnji družbi večjo moč kot v Cankarjevih dramah;</p> <p><i>za komentar, ali imajo intelektualci v današnji družbi večjo moč kot v Cankarjevih dramah;</i> <i>samo za predstavitev stanja v družbi (npr. moč medijev).</i></p>
Skupaj	30

B) Jezik (do 20 točk)

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
najmanj 700	do 8	do 6	do 6

Navedena merila za ocenjevanje veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

2. Razlagalni/interpretativni esej

Ivan Cankar: Kralj na Betajnovi (odlomek)

Ivan Cankar: Kralj na Betajnovi. Izbrano delo 5. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1967. 151–154.

A) Vsebina (do 30 točk)

V eseju je kandidat skušal:

Točke	Primer
do 2 + do 2 + do 2 + do 2	<p>♦ A pojasniti vzrok Lužaričinega prihoda h Kantorju in predstaviti, kako se na njen prihod odzovejo dramske osebe v odlomku;</p> <p>za pojasnilo vzroka Lužaričinega prihoda h Kantorju in za predstavitev, kako se na njen prihod odzovejo dramske osebe v odlomku, npr.: V Kantorjevo hišo pride obubožana in zgarana Lužarica. Njen mož je bil namreč zaposlen pri Kantorju, a ga je ta zaradi uporništvu odpustil, zato je sedaj družina brez dohodkov, pesti jo revščina, otroci so lačni. Prav zaradi njih se Lužarica pred Kantorjem poniža in ga prosi, naj njenega moža sprejme nazaj na delo. Iz Hanine napovedi Lužaričinega prihoda h Kantorju razberemo, da je bila delavka pri njih že večkrat, a so jo vedno odgnali. Kantorjeva žena Hana je možu sicer podrejena, vendar pa je prav ob Lužarici spoznala, kakšne so posledice njegovega neusmiljenega ravnanja z neposlušnimi delavci. Hana moževega ravnanja ne odobrava, zato želi, da se z obubožano žensko sooči Kantor sam. Kantorja pogled na ponižno ženo ne omehča in Lužaričino prošnjo takoj zavrne, lačnim otrokom pa je pripravljen dati miloščino. Omeni, da bi sprejel tudi Lužarja, če bi se ta ponižal in ga kleče prosil odpuščanja. Kot rešilne bilke se nato obupana žena s prošnjo, naj se je usmili, oklene župnika, a jo tudi ta nehumano zavrne z očitki, da je njen mož brezverec, češ da je bil gospodarju neposlušen, k nepokorščini pa naj bi vzpodbujal tudi druge delavce. Vse, kar zmore, je, da Lužarici ponudi kozarec vina, s čimer se je hoče na hitro otresti;</p>
do 3 + do 3 + do 6 + do 2	<p>♦ B razložiti značajske lastnosti, ki jih v odlomku pokažeta Kantor in župnik, jih ponazoriti z jezikovno-slogovnimi sredstvi ter predstaviti, kako Lužarica doživlja Kantorjevo in župnikovo vedenje;</p> <p>za razlago značajskih lastnosti, ki jih v odlomku pokažeta Kantor in župnik, za ponazoritev z jezikovno-slogovnimi sredstvi ter za predstavitev, kako Lužarica doživlja Kantorjevo in župnikovo vedenje, npr.: Kantor je neizobražen vaški povzpetic, ki odločno stopa po svoji poti, na kateri ga ne more nihče ustaviti, zato je vsakogar, ki bi ga lahko ogrozil, brez slabega občutka pripravljen odstraniti. V pogovoru z Lužarico je trdosrčen, neizpros in nepopustljiv, saj takoj odločno v jasni kratki povedi zavrne njeno prošnjo (Če govorite o svojem možu, ste že opravili.). Pridih sočutja morda pokaže v odnosu do njenih lačnih otrok, saj jim ponudi hrano, a se ob misli na nepokornega delavca začne pogrezati v sarkazem. Svoje razumevanje odnosa med delodajalcem in delavcem izrazi s stopnjevanjem (Kdor je v moji službi, je moj delavec, moj hlapec.). Njegov sarkazem doseže višek, ko za ironičnim nagovorom (ljuba žena) Lužarici nakaže možnost, da bi njenega moža, če bi ga ta kleče prosil odpuščanja, morda le vzel nazaj na delo. Po navidezem sočutju (Smilite se mi ...) s protivnim veznikom (ampak) pokaže, da je zanj brezobzirno hlastanje po oblasti, prevladi in dokazovanje moči mnogo pomembnejše, kot je sočutje do revnih ljudi, zato Lužarico hladno odslovi s kratko vzklično povedjo (Že opravili!). Župnik se v pogovoru z Lužarico pokaže kot pravo nasprotje tega, kar bi kot nosilec krščanske miselnosti o usmiljenju, odpuščanju, pomoči pomoči potrebnim in verski vzgoji otrok moral biti. Župnik na vse to takoj, ko mu Kantor obljubi obnovo župnišča, pozabi in je v zatiranju uporniškega duha še odločnejši kot Kantor. Ko Lužarica skuša moža prikazati kot dobrega očeta, ki krščansko vzgaja svoje otroke, župnik to sicer pohvali s frazo (dobro in prav), s protivnim veznikom (ampak) pa izrazi, da zanj verska vzgoja otrok ne more odtehtati velikega Lužarjevega greha –</p>

	<p>upirati se gospodarju. Z retoričnimi vprašanji želi Lužarico prepričati, da sama spozna, kako velik hudodelec je njen mož (Ali ni z grdimi besedami govoril o svojem gospodarju? Ali ni mislil napraviti neko brezbožno društvo /.../? Ali ne seje med ljudi nezadovoljnost in zdražbo?), zaradi česar ga je treba iz družbe odstraniti, kar izrazi s svetopisemsko primero (Take ljudi je treba iztrebiti kakor ljujko.). Vso krivdo za težek položaj družine župnik prisodi Lužarju. Pod površjem navidezne vljudnosti in sočutja do Lužarice, kar kaže s ponavljajočim ironičnim nagovarjanjem (ljuba žena), je pri župniku opazen skrajno poniževalen odnos do nje, saj brezobzirno zavrne kakršnokoli možnost, da bi ji pomagal (Če vam morem kaj ustreči, ljuba žena, – izpijte kozarec vina. To je vse.). Župnik se torej v svojem odzivu na Lužaričine prošnje pokaže ravno tako brezobziren, neizpros in nesočuten kot Kantor. Po Lužaričinem odhodu župnik postane nevaren, saj od Kantorja zahteva zatiranje upornega in »brezbožnega duha med delavci in kajžarji«. Maksa Krnca razglasi za glavnega upornika, ki bi v sodelovanju z Lužarjem lahko omajal njuno »božjo postavo« o gospodarju in hlapcu. Župnik torej Kantorjevo početje usmerja in upravičuje sredstva, ki se jih ta na poti do oblasti poslužuje, saj pravi: »Kakor sem rekel, to so principi ...«</p> <p>Lužarica pride zaradi svojih lačnih otrok h Kantorju ponižno, upajoč, da bo uslišal njene prošnje in moža sprejel nazaj na delo. Ko ji Kantor ponudi hrano za otroke, se s tem ne zadovolji, saj ni prišla prosit miloščine, ampak delo. Kantorjevo zavrnitev sprejme mirno, stoji ob vratih in upa, da ji bo morda pomagal župnik. Prosi ga za usmiljenje, a ko občuti njegov cinizem, se zave, da je božje pomoči veliko bolj kot ona in njena družina potreben župnik, zato ob odhodu prosi Boga, naj župniku njegovo ravnanje odpusti;</p>
do 4 + do 4	<p>♦ C izraziti mnenje o osebah, kot sta Lužarica in Kantor ali župnik; za mnenje o osebah, kot sta Lužarica in Kantor ali župnik, npr.: Menim, da ...</p>
Skupaj	30

B) Jezik (do 20 točk)

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
najmanj 700	do 8	do 6	do 6

Navedena merila za ocenjevanje veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

Opozorilo!

- Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:
 - Vsebina*: točke so dodane po točkovniku.
 - Jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo se ustrezno zniža, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
600–450	do 6	do 5	do 5
449–300	do 4	do 4	do 4
299–150	do 2	do 2	1
pod 150	1	1	0

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

- poimenovanja oseb z njihovim poklicem oz. družbenim položajem pišemo z malo začetnico (npr. župnik, nadučitelj, zdravnik, poštar, župan ...)
- dolina šentflorjanska, šentflorjanci pišemo samo z malo začetnico
- pisanje imena Krnec, Krnca; upoštevamo tudi Krneca, vendar dosledno